

CHATEAUBRIAND

Meer dan 40 jaar geleden schreef Pierre Kluyskens onderstaand artikeltje over Chateaubriand (1768-1848)

Wij hadden het verleden week over de grote Nederlandse filosoof, Erasmus van Rotterdam, en over de manier waarop hij, na een geestdriftige reis door onze gewesten, enkele jaren later onwillekeurig en geheel toevallig gemengd werd in een avontuur dat zich in onze stad had afgespeeld.

Van onze Noorder- tot Zuiderburen is de afstand in vogelvlucht niet bijster groot en wij kunnen dan ook zonder veel risico een sprong wagen van Rotterdam naar Saint-Malo, om even te verwijlen voor het graf, dat majestatisch en arrogant van op een rots de oceaan aanschouwt en trotseert, het graf van een der grootste figuren van de Franse Romantiek en de wereldliteratuur, François-René de Chateaubriand, en hem te vragen wat hij, bijna anderhalve eeuw geleden, tijdens de Honderd-Dagen, in onze oude stad heeft gezien, gehoord en beleefd.

“Waar gaat gij heen?” “Daar waar er gevochten wordt”, klonk ‘t fiere, harts-tochtelijke antwoord van de jonge Chateaubriand in een Brussels salon, waar de émigrés in 1792 vergaderd waren.

Hij vertrok, werd gewond, door zijn kolonel ontslagen. Met zijn handschrift van “Atala” in zijn bagage, zwerft en sukkel hij als een ellendeling in de Ardennen.

Hij bedelt om een stuk brood, om wat water, om een deken; hij valt in bezwijming langs de baan, wordt opgepikt door soldaten, met een kar naar Brussel gebracht “la cuisse entourée d’un torchon de foin, l’uniforme en loques”. Dat was zijn eerst contactname met ons land. Is hij toen door Gent getrokken? Wij kunnen het enkel gissen, want hij heeft Brussel verlaten om zo spoedig mogelijk Engeland te vervoegen en het is in Oostende dat hij een schip vindt. “J’arrivai doucement à Ostende par les canaux”, schrijft hij in zijn “Mémoires d’autre-tombe”.

Deze egocentrische natuur vermeldt ten andere enkel die lotgevallen, die avonturen, die episoden waarin hij, François-René de Chateaubriand, de eerste viool

gespeeld heeft of een mooie rol mocht vertolken, en het is daarom dat hij zo weinig vertelt over die hachelijke dagen, maar integendeel zo expliciet is wanneer hij het heeft over zijn verblijf te Gent, aan het Hof van Lodewijk XVIII, gedurende de Honderd-Dagen.

Men begrijpt het best, want in 1815 is hij de ellendige, uitgeputte vluchteling niet meer die hinkend en kermend door ons land trekt, maar de grote seigneur die Lodewijk XVIII speciaal naar Gent ontbiedt om hem minister van binnenlandse zaken bij interim te benoemen. De titel was groot, de opdracht echter beperkt, maar Chateaubriand zag enkel de titel.

Hij zou ten andere enkele jaren later in 1823, opnieuw een ministerieel portefeuille weggakpen, doch het was geen kolfje naar zijn hand en hij heeft er ook geen al te beste herinnering van bewaard: men slaapt weinig en slecht in een ministerieel bed, schrijft hij: "un lit où on ne dort guère, où on reste peu"!

Te Gent was het inderdaad zo: onze minister bij interim moet zijn ministerieel bed opmaken, eerst in het "Hôtel de Flandre" in de Drabstraat, later bij de h. Van der Bruggen in de Lange Kruisstraat, maar het bed is er slecht, zoals de discussies in de ministerraad van 't Hôtel d'Hane Steenhuyse vervelend zijn, en zoals de Gentse keuken niet lekker is.

Hij zit menigmaal aan tafel bij de familie d'Hoop in de Burgstraat, eerbiedwaardige ouders, omringd van een dertigtal kinderen en kleinkinderen, of bij de h. Coppens, waar men van 13 tot 20 uur, aan tafel blijft en negen verschillende gerechten moet binnen smullen: "on commence par les confitures et l'on finit par les côtelettes".

Ja, voegt Chateaubriand er aan toe, enkel de Fransen kunnen methodisch eten zoals zij alleen een boek kunnen samenstellen!

Tot op heden heeft niemand er aan gedacht een studie te wijden aan de oprechtheid en de veraciteit van Chateaubriand's gedenkschriften, waar hij het heeft over zijn verblijf in onze gewesten.

Wij kunnen het enkel betreuren, want wij zijn ervan overtuigd, dat zulks een uitstekende test zou uitmaken voor de fantasie, het karakter en het gebrek aan objectiviteit van deze auteur.

In Chateaubriand's werk mag men slechts één personage zoeken: de schrijver zelf, en slechts één enkele schoonheid bewonderen: die van zijn stijl.

Lodewijk XVIII, Napoleon, Wellington zijn in de Mémoires d'outre-tombe en zijn verhaal van de Honderd-Dagen, slechts tweederangsfiguren: alleen het "ik" van Chateaubriand die meer dan ooit gedurende zijn verblijf alhier van de melancolie een wellust heeft gemaakt, is van belang.

Zoals de andere personages van geen tel zijn, zo verdwijnt ook het historische Gent in de schaduw van het beeld welke schrijver er van opgewekt heeft tijdens zijn lange wandelingen, een beeld dat op verre na met de werkelijkheid niet overeenstemt. Voor Chateaubriand is er maar één Gent, niet de stad van

Keizer Karel, maar de stad zoals hij ze gezien heeft!

Hij is trouwens de enige geweest die onze stad met Granada heeft durven vergelijken. Hij wekt de Spaanse bezetting op en automatisch gaat hij Gent met de stad van het Alhambra vergelijken: “Les moeurs espagnoles impriment leur caractère: les édifices de Gant me retraçaient ceux de Grenada, moins le ciel de la Vega”!

Hij is ook de enige om onze vaarten en kanalen met de ...Missouri te vergelijken: “Les barques glissant sur d’étroits canaux avaient l’air de voguer sur l’herbe; elles me rappelaient les canaux sauvages dans les marais à folle avoine du Missouri”!

In een roman zou een dergelijke beschrijving prachtig uitkomen, maar in een verhaal dat een historische weergave wil zijn van een der meest bewogen bladzijden uit de Franse geschiedenis, klinkt dit proza vals en bijna kinderachtig zoals ten andere ook zijn interpretatie van het verleden onze stad. Onze geschiedenis is hij niet gaan aanleren in boeken, documenten of bibliotheken, maar in de wolken: “mes yeux erraient sur les clochers de la ville, l’histoire m’apparaissait sur les nuages du ciel... Quand j’avais rêvé parmi les siècles...” enz.

Misschien had Martin-Chauffier, moest hij een paar dagen in Gent hebben doorgebracht, aan zijn merkwaardige studie “Chateaubriand ou l’obsession de la pureté” een nieuw hoofdstuk kunnen toevoegen, gewijd aan die eigenaardige beschrijvingen van onze stad, haar geschiedenis, begijnhoven en monumenten, en had die auteur die zo voortreffelijk het accent wist te plaatsen op die dorst naar het pathetische bij Chateaubriand; een nog juister en trouwer portret van zijn personage kunnen schilderen.

Want, hetgeen Chateaubriand te Gent heeft gezien, en zulks is kenschetsend voor de grote romantieker, is enkel wat hij elders gezien heeft of beelden die in zijn dromen ontstaan zijn, zoals hij ons wellicht een juister beeld van Gent had geschonken indien hij opnieuw naar het Oosten of naar Amerika ware getrokken. Hij bekent het ten andere zelf: “Mes vieux songes, vous reverrai-je jamais?”

Zelfs zijn beschrijving van Gent, van het Hof van Lodewijk XVIII en van de Veldstraat, op de dag van de slag van Waterloo, is volledig vervalst, omdat er op het ogenblik dat over het lot van Europa wordt beslist, slechts één personage aan de lezer wordt voorgesteld: Chateaubriand!

Wie hem kent, weet, dat hij die dag heeft moeten beven en rillen zoals Lodewijk XVIII en alle émigrés, en dat ook zijn bagage klaar was en dat ook zijn nieuwe reisweg meer oostwaarts, duidelijk op de kaart stond uitgestippeld, maar voor de lezer moet hij doorgaan als de onbewogen, onverschrokken held die rustig gaat wandelen met een boek van Caesar onder de arm!

Hij schrijft enkel voor het nageslacht en hij wil dat dit beeld van hem door de komende generaties bewaard blijft.

Hij trekt de stad uit en luistert naar het gebulder van de kanonnen: “Je m’appuyai debout contre le tronc d’arbre, le visage tourné du côté de Bruxelles. Un vent du Sud s’étant levé, m’apporta plus distinctement le bruit de l’artillerie. Cette grande bataille, encore sans nom, dont j’écoutais les échos au pied du peuplier et dont une horloge de village venait de sonner les funérailles inconnues, était la bataille de Waterloo”.

Wat een prachtig onderwerp voor een historisch tafereel in een Vierjaarlijks Salon, maar welke fantasie ook!

Dat Chateaubriand op 65 km. afstand het gebulder van de slag van Waterloo heeft gehoord, dat hij op amper een mijl van Gent, een dorpsklok hoorde luiden, dat hij rustig aanleunde tegen een boom en even rustig Caesar aan het lezen was, kan men slechts met oneindig veel goede wil en lichtgelovigheid slikken; maar, dat hij alleen, wanneer hij in Gent terugkwam en in de Veldstraat vernam dat Napoleon de overwinning had behaald en Brussel was binnengerukt -dit vals bericht werd slechts later in de nacht tegengesproken-, dat hij alleen kalm bleef, neen, dat zal wel niemand kunnen geloven!

Van alle beschrijvingen en reisindrukken over Gent, en zij zijn bijzonder talrijk, zijn die van Chateaubriand, literair gezien, ontegensprekelijk de mooiste; de bladzijden welke hij aan de Honderd-Dagen gewijd heeft, leest en herleest men steeds met eenzelfde vreugde, eenzelfde genot, maar een trouw beeld van onze stad, een objectief verhaal van wat alhier is voorgevallen in die bewogen dagen, moet men elders gaan zoeken.

Chateaubriand heeft in die beschrijving, zoals in al zijn werken slechts één personage uitgebeeld: zijn eigen persoon, zijn eigen dromen, zijn eigen hoogmoed...

Pierre KLUYSKENS